

talos apparátus soha sem rohan. Ezt tiltja a méltóság is. Különben is régi igazság, hogy lassan járj, tovább érsz és a hivatalokban illendő dolog megbecsülni a régi, bevált igazságokat. Mindez pedig egy hirről jut az eszünkbe, a mely a héten jelent meg a lapokban. Szól pedig ez a hír egy *melegedő szobáról* a közvágóhid épületében. A melegedő szobát a vásárosok és a munkások követelték, a kik kénytelenek voltak a dermesztő téli hajnalokon szabad ég alatt fagyoskodni. Most derült ki, hogy a követelésük nem volt meddő. A kérelmük meghallgattatott. A melegedő szobát a közvágóhidon megszínálta a hatóság. Az igaz, hogy *márczius végén*, a mikor a jégsapok már rég leolvadtak az ereszhéjről. Bizonyos, hogy valamivel hamarabb lényegesen jobbkor lett volna, de vigasztalja meg a közvágóhid vásáros népét és munkásait egy másik régi igazság, hogy: jobb későn, mint soha. A kinek a télen nem fagyott el a keze, lába, immár teljesen nyugodt lehet, hogy nem fog elfagyni a nyáron. Mert a nyárra immár megvan a melegedő szoba.

*

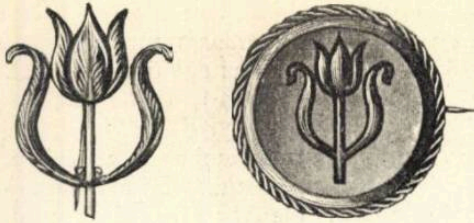
Savanyú Jóska. Savanyú Jóskát, a fegyházból csak imént kiszabadult rablót, pénzért akarta mutogatni egy élelmes kávéháztulajdonos. Jó szerencse még, hogy a rendőrség beleavatkozott a dologba s haza tolonczoltatta a hirhedt haramia-vezért, a ki csak feltételeken van szabadlábra helyezve, s a ki ennek folytán rendőri felügyelet alatt áll. Különben megvalósult volna a terv s a főváros közönsége belépő díj ellenében bámulhatta volna azt a férfit, a kinek összes nevezetessége abban áll, hogy embervér tapad a kezéhez. Egy hitvány, az erkölcs örök törvényeit lábbal taposó alak, a kit a börtön sem javíthatott meg, mert másként elvonulva iparkodnék vezekleni a bűneiért s nem a dologtalan magamutogatásával próbálná megkeresni a kenyerét. Ilyen banditát közszemlére állítani gondolatnak is szörnyűség. De azért lehetséges, hogy spekulációnak bevált volna. Mert hiszen perverz érzés az ily alak látásának a gyönyöre, de nincs-e tele bizonyos fokú perverzítással a társadalom? S valami más vonatkozása is van a dolognak. Egy ily haramiának a látása megremegettette volna az előttünk élő nemzedéket, ha a szabadban találkozna vele s undorral töltötte volna el őket, ha vasra verve látják. A mai kor fia ellenben úgy nézi őt, mint valami csodaállatot, mint a kétfejű teknősbékát vagy az ötlábú borjút. Csak azt nem lenne szabad elfelejteni, hogy rendellenessége éppen abban áll, miszerint erkölcsi érzelmeinket botránkoztatja meg.

A TULIPÁN.

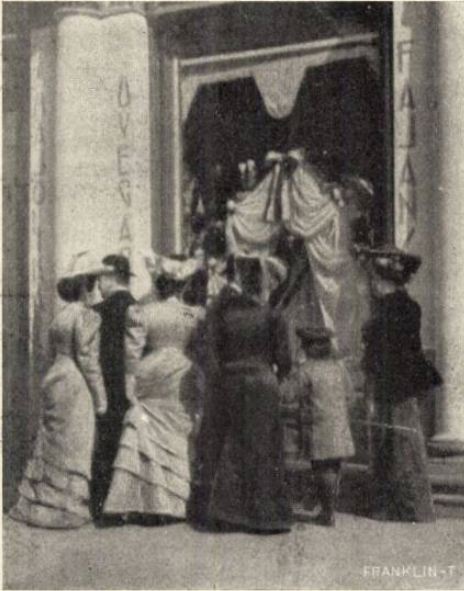
Minden időnek megvan a maga virága — még a tél is terem hóvirágot meg jégvirágot — és rendkívüli időkben rendkívüli virágok nyílnak. Mi itt Magyarországon most a végzet rendeléséből szokatlan, nehéz és rendkívüli időket élünk. A levegő tele van fájdalmas nyomással és olyan köddel, borulással, a melyet nem tud szétzilálni a napsugár. Még a tavaszi szél is más, mint rendesen, mintha sohajtásokból szövődne: a tavaszi zápor mintha meleg könyesepeket ontana a földre.

Ennek a sajtáságos időnek a sajtáságos levegőjében nyílt ki egy sajtáságos virág. Vonalaiban és színeiben hasonlatos ahhoz, a mely mindig kedves dísz volt a magyar kerteknek és rajzában vezető motívuma népies művészetünknek: de anyagában és természetében tőle elütő. Ez a virág zománcból való és mentes minden hervasztó erő hatalmától. Most nyílt ki kerti testvérével egyidőben a jelvényes *magyar tulipán*, de elhervadni egyhamar nem fog. Megmarad, a míg az idők e mostani rendkívüli volta nem változik, becses és szent szimbolumnak, azután pedig e sajtás, szomorú idők vigasztaló emlékének.

Keletkezésének történetét elmondanunk e helyen ma már bizonyára fölösleges. Csak napokkal ezelőtt született meg a *tulipán-kert* gondolata és ma már százezernyi ember mellén ragyog a zománcos magyar virág, testvéri üdvözlétül mindazoknak, a kik viselik. Beszédes kis virág: elmondja, hogy mindazok, a kik a mellükre tűzték, egyformán éreznek, egyformán

A TULIPÁN-JELVÉNYEK.

A TULIPÁNOS KIRAKAT ELŐTT.

gondolkoznak, egy az óhajlásuk és egy a meggyőződésük. Ha igaz az, hogy a legnagyobb jótévője az embernek az, a ki közelebb tudja őket hozni egymáshoz: akkor ez a zománcos virág igen nagy jótétemény.

Tudjuk, hogy a tulipán-jelvény gondolata egy csomó előkelő magyar úriasszony társaságában született a magyar szabadság nemzeti ünnepnapján, márczius 15-ikén. Napok alatt a gondolatból országos viselet lett. E legendás eredmény titka a levegőben van: ebben a sajtás, borús, rendkívüli levegőben. Úgy volt és úgy van ez a világon mindenütt, hogy ha a szenvedés és a megpróbáltatás köde ereszkedik egy nemzetre, a lelkek közelebb sietnek egymáshoz és jelet keresnek, a melyről egymásra ismerhetnek a homályban. Ugyanazon a héten, a melyiken a magyar tulipán zománcos virága kinyílt, ugyanazon a héten volt egy másik nemzeti virág ünnepe is egy boldog birodalom egy boldogtalan népének földjén. Írország védő szentjének, Szent Patriknak a nevenapja ünnepe az irek nemzeti virágának, a zöld *lóherének*. Legalább ezen a napon az ir ember, a ki szabadságában szintén elnyomottnak, nemzeti boldogulásában szintén megbénítottnak érzi magát, akármerre jár a világon, lóherét tűz a gomblyukába. Ezzel hirdeti, hogy hazájához, nemzetéhez boldogtalanságában is hűséges maradt, magát igaz fiának érzi és vallja.

Szinte a világ valamennyi nemzetének van ilyen jelvényes virága és minden ilyen virág a megpróbáltatások homályos napjaiban virult ki: az elnyomás fojtó levegőjében. A próba kemény megállásának diésősége mentette meg: ez tölti meg kelyhét az emlékeztetés hatalmas erkölcsi erejével.

A tulipán, a mely eddig is kedves virága volt a magyarnak, most ime nemzeti virágunk lett. A szíve fölé kívánja minden magyar ember testvéri jelnek, a melyről egymásra ismerünk, a kik e nemzet fiai vagyunk, itthon is, idegenben is.

MAGYAR HARCZI RIADÓK.

Most, a mikor ádáz küzdelem folyik a politikában azért, hogy a hadsereg magyar jellege nyelvben és jelvényekben kellően kidomboríttassék, talán nem lesz érdektelen néhány szót szólni a magyar harczi riadókról. Vajjon gondol-e a magyar katona ma arra, hogy a jelenleg divatozó kürtjelek csak alig félszáz éve idegen földről átplántált üres, silány hangkeverékek?

Az a sok hadi szignál, miket az ezredek trombitásai ma fújnak, mind csak aféle *közös* valami. Kevesen tudják ma, hogy voltak nekünk külön magyar harczi riadóink is. Damjanich vörös-sipkásai, Simonyi óbester déleceg huszárai, Rákóczi párduczos kuruczai más kürtjelekre intézték diadalmas harczi műveleteiket.

A régen feledésbe merült magyar harczi riadók felelevenítésének a kérdése a milleniumi ünnepek alkalmával került először szőnyegre. A rendező-bizottság megbizta Káldy Gyulát azal, hogy a diszbandérium kürtösei számára rekonstruáljon egy pár régi magyar hadi szignált. Káldy e megbízásnak eleget téve, az eredeti Rákóczi nóta motívumaiból állította össze ezeket a riadókat. Azóta Thaly Kálmán többször akart a nagy nyilvánosság elé lépni ezzel a tárggyal, de más irányu elfoglaltsága és derék munkatársának, Káldynak időközben bekövetkezett halála megakadályozta ebben. A Rákóczi korszak tudós kutatójának hozzá intézett szavai buzdítottak engem arra, hogy e témával behatóbban foglalkozzam.

Az 1903-dik év novemberében látogatást tettem Thaly Kálmánnal a függetlenségi pártkörben, hogy tanácsát a következő év januáriusában általam rendezett történelmi hangversenyre vonatkozólag kikérjem. Akkor beszélte el nekem az ősz történetirő a következő esetet. A magyar emigráció törökországi emlékeinek kutatása és tanulmányozása céljából hosszabb ideig tartózkodott Konstantinápolyban. A fogadó, a hová megszállott, egy török kaszárnnyával volt szomszédos. Egy izben az ezred zenekara szerenádót adott. A késő esti órák csöndjében tisztán áthallotta azokat a szignálokat, miket a tisztelgő csapatok kürtösei fújtak. A legnagyobb csodálkozással tapasztalta, hogy ezek a hadi riadók mind tisztára *magyarosak*. Különös ritmikájuk és jellemző dallamfűzésük élenken emlékeztette őt a mi nemzeti zenénk sajtáságaira. Ekkor fogamzott meg benne az az életre való terv, hogy Káldy Gyulát leküldi a Balkán-félszigetre és Kisásziába az ottan hallható zenei emlékek tanulmányozására és leköttázására. Azonban Káldy halála megakadályozta a terv megvalósítását.

Vajjon nem tévedett-e Thaly, mikor e szignálokat magyar stilusuaknak találta? Hiszen van némi rokonság a mi zenénk, meg a török nemzeti muzsika között. Nem! Aligha tévedett. Alapos a feltevésem, hogy Thaly azért találta e riadókat magyarosoknak, mert meglevő zenei emlékeink ismert taktusaira emlékeztették őt. A Balkán-félszigetre utazók (szól pedig ez első sorban az én Keleti Akadémista fiatal barátaimnak) nagy szolgálatot tennének a magyar zene buvárodás és kulturhistória ügyének, ha leköttáznák az ott divó jelentősebb szignálokat.

Hogy kerülhettek oda a mi harczi riadóink, — nem nehéz eltalálni. Közel másfél száz esztendeig nyomta a magyar nemzet vállait a török rabiga. Hosszú, nagyon hosszú idő ez. Nem csodálni való, ha ezalatt eltanultak egyet-mást tőlünk. Aztán meg a török hadsereg elitjében, a janicsárok híres csapatában számos magyar ifju is szolgált. Ez a körülmény még közelebb hozta a török sereget a mi szokásainkhoz. Sok mindent elvittek tőlünk a törökök. Nemcsak számos műkincset, továbbá virágéneket és népregét őriztek meg mostanáig, de harczi riadóinkat is. A mi nemzetünk a megpróbáltatások és válságos idők egész láncolatán ment által. A mult század elején megindul az irtó háború a hadseregben minden ellen, a mi magyar, a mi nemzeti. A tárogatók darabokra törésétől egész az idegen czimerű zászlóig tartó irtási időnek hadi szignáljaink is áldozatul estek. Mintha csak a föld nyelte el volna ezeket is — nyomuk veszett.

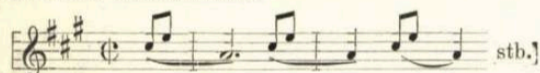
Nyomuk veszett? — Nem! . . . nem jól mondtam. Megvannak még mindig. Nem is kell annak okvetlen Törökországba utazni, ki meg akar velük közelebbről ismerkedni. Megőrizte őket évszázadokon át a naiv zeneköltés, ez az iratlan zeneirodalom, a hogy Toldy Ferencz mondaná. Zeneköltészetünkben tovább éltek és harsogtak e riadók; újból, meg újból felzendültek a harczi idők harsonáinak buzdító hangjai.

A régi magyar zeneköltés legkiválóbb termékei mind viharos idők borús napjain keletkeztek. Alig van zenei termék, melynek tüzes dallamaiban vissza ne hangoznék e daliás idők büszke harczi szózata. Vegyük első sorban a legsebb magyar hallgatót, melyet a hagyomány

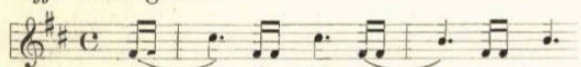
a XVIII. században élt Czinka Panna szerzeményének tulajdonít. Az első rész (Káldy harmonizálásában E moll) és a második rész (E dur) között három régi magyar hadi szignál van megörökítve. Ime:

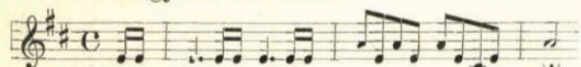
Lehet, hogy e riadókat tábori jelszó gyanánt használták. Erre enged következtetnünk az a körülmény, hogy mindegyik halkán megismétlődik, mintha távolról felelnének rájuk. Az eredeti Rákóczi nóta motívumaiból — mint már említettem — Káldy kihámozta a harci riadókat. Abrányi Kornél szerint ebből a tárogató nótából keletkezett volna a Rákóczi induló. Csiky János Ábrányi: «Általános zenetörténet»-ének a Budapesti Hirlapban közzé tett rövid ismertetésében és a Petőfi-Társaságban a régi magyar virágénekekről tartott előadásában tagadja ezt. Szerinte a Rákóczi indulónak semmi köze a Káldy gyűjteményében található eredeti Rákóczi nótához. Az tisztára kurucz korszakbeli kürtjelekből keletkezett. Nézetem szerint egyiküknek sincs teljesen igaza. Mindenesetre a Rákóczi nóta ama variánsához, melyet Csiky fejtett meg Pálóczi Horváth Ádám gyűjteményéből, a Rákóczi indulónak semmi köze sincs. Azonban az általánosan ismert eredeti Rákóczi nóta és a Rákóczi induló között van némi rokonság, melyet a laikus is észrevehet. (Tessék csak a nóta utolsó periódusát az induló triójának második részével összehasonlítani. Majdnem taktusról-taktusra egyezik a kettő). Hogy pedig a Rákóczi induló nagyjából egykorú kürtjelekből keletkezett, abban tökéletesen igaza van Csikynek. Különösen kiérzik ez a trió első részének eme motívumán:

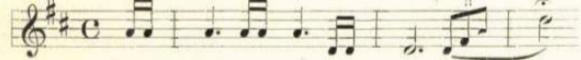
Érdekes szignálokot örökített meg Lavotta «Sziget ostroma» című bájos suitjében. A második részben (az u. n. «Ostromzaj»-ban!) Káldy obligát hangszerelése szerint a következő riadót fújja a tárogató:

A harctérre rohanás (ötödik tétel!) előtt jelt adnak a magyar harsonások:

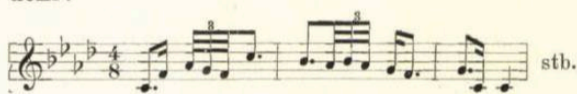

Erre felelnek odaát a török táborból:

A PÉNZÜGYMINISZTERIUM RÉGI ÉPÜLETÉNEK LEBONTÁSA A MÁTYÁS-TEMPLOM MELLETT.

Ugyancsak Lavotta szerzeménye a híres «Sátoros nóta», melyet cigányzenekaraink hagyományosan ezzel a riadóval szoktak kezdeni:

Érdekes terméke a régi magyar zeneirodalomnak a «Csikós tanyán» című hangulatos zenedarab, melyet Szerdahelyi kottázott le a gyűjteménye számára. Igen sok gyűjtemény máig is tévesen Szerdahelyit hirdeti a mű szerzőjéül. A darab régi kürtjelekből fölépített taktusai arra engednek következtetni, hogy a mű sokkal régebb keletű. Mutatóba álljon itt ez a két jellemzőbb részlet:

Némelyek (köztük Zsadányi Armand is, ki hegedűre zongorakísérettel alkalmazta, Rózsa-völgyi kiadása) egyenesen Czinka Panna szerzeményének tulajdonítják, de hogy mért — előttem érthetetlen.

Sajátságos szerepet játszik a régi magyar

zenedarabok formájában az u. n. figura. Az első rész (hallgató, lassú magyar, érzelő, stb.) és az utolsó rész (friss, bokázó, ugrós nóta stb.) tempója között levő ellentétet a mérsékelt gyorsasággal előadandó figura egyenlíti ki. Több ízben hirdetem már, hogy e figurák valószínűleg egykorú harci riadók variációs feldolgozásai. Anál is inkább áll ez a feltevés, mivel a figura többnyire a katonai étellel összefüggő táncnótákban szerepel. (Verbungos, toborzó stb.) Bihari: «Inzurgens toborzója»-nak zenekari feldolgozásánál Káldy a figurában egy megfelelő riadót hoz a tárogató-szólamában.

Még igen sok példát hozhatnék fel a mondottak illusztrálására, de azt hiszem, ennyi is elég. Ajánlatos volna, ha zeneszerzőink ebben az irányban is végeznének tanulmányozásokat. Nagy hasznát vennék magyar stílusban alkotandó műveiknél. Hiszen voltak már, a kik jó példával jártak elől. Doppler Ferencz «Vanda» című operájában, vagy p. o. Erkel «Hunyadi László»-jában több ilyen harci riadót találunk művészi feldolgozásban. (Érdekes példa a Hunyadi László triolás vezérmotívuma, melyet a szerzője — állítólag — egyik ifjúkori kóborlása közben szedett volna valahol fel.) A bábajos szavú dalköltő: Dankó Pista is feldolgozott egy régi magyar harci riadót a «Gyöngye violának...» kezdetű dala bevezetésében.

A vidéki diákélet is megőrzött számunkra néhány magyar hadi szignált. A régebbi tanuló intézetekben, kollegiumokban, főiskolákon nemzedékről-nemzedékre adták át e riadókat. Jó magam is emlékszem még egy néhányra vidéki diák koromból. A haladó korral lassan-lassan ezek is elkopnak. Az országos tornaversenyeken már nagyjából a közös hadsereg ismert szignáljait fújja az ifjak trombitásai.

Nagyon messze vezetne tárgyamtól annak a fejtegetése, hogy miféle fúvóhangszereken játszották régebben e harci riadókat. Különbösen is igen nehéz erre a kérdésre megadni a helyes feleletet. Régebbi zenei életünkben a fúvóhangszerek közül a sip, a kürt, a tárogató, meg a duda játszottak nagyobb szerepet. A legtöbb valószínűség szerint tehát saposok, kürtösök, meg tárogatók tolmácsolták a harci riadókat. Legyen szabad megemlítenem, hogy a mai reformált tárogatón az említett szignálok közül egyik, vagy másik kivihetetlen. A zenekarban több ízben voltam kénytelen helyette angol kürtöt, oboát (pásztorsíp) vagy «F» kürtöt használni. Azok számára mondom ezt, kik ebbe a meglehetősen tökéletes hangszerbe szerelmesekek.

Végül — egy kis kitéréssel — még két dolgot akarok megjegyezni. A tuss (üdvözlő) tudvaleg szintén katonai szokásból ered. Bátran feltehetjük, hogy régebben több magyaros stílusú tuss is volt divatban. Az öregebb vidéki cigánybandák még itt-ott játszanak is ilyeneket. Egy

A RÉGI PÉNZÜGYMINISZTERIUM LEBONTÁSÁKOR FÖLTÁRT RÉGI FÖLDALATTI FOLYOSÓ.